

**INTERTEXTUALITETENS LITTERÄRA FUNKTION I DEN
ANDRA DELEN AV TORKA ALDRIG TÅRAR UTAN
HANDSKAR AV JONAS GARDELL**

Janne Knuutila
Magisteravhandling
Svenska språket
Institutionen för språk- och
kommunikationsstudier
Jyväskylä universitet
2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Janne Knuutila	
Työn nimi Intertextualitetens litterära funktion i den andra delen av <i>Torka aldrig tårar utan handskar</i> av Jonas Gardell	
Oppiaine Ruotsin kieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syyslukukausi 2023	Sivumäärä 31+1
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kaunokirjallisuudessa kieltä ja kielen rakenteita käytetään tietoisin keinoin tarkoituksena vaikuttaa lukijaan. Tutkimuksessa näitä keinoja voidaan havainnoida kirjallisen funktion käsitteellä. Ruotsalaisen kirjailijan Jonas Gardellin romaanisarjassa <i>Torka aldrig tårar utan handskar</i> kirjailija käyttää vaikuttamisen keinoina intertekstuaalisuutta ja intertekstuaalisia viittauksia. Kirja sijoittuu 1980-luvun Ruotsiin, ja se kertoo yhteiskunnan ja median reaktioista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin iskeneeseen aids-kriisiin. Kirja on fiktiivinen, mutta kirjoittaja on itse huomauttanut tarinan olevan autobiografinen.</p> <p>Maisterintutkielmani tarkoituksena on tarkastella Jonas Gardellin romaanitrilogian <i>Torka aldrig tårar utan handskar</i> toisessa osassa ilmenevää intertekstuaalisuutta ja selvittää näiden viittausten kirjallisia funktioita. Tutkielma toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa analysoitiin sellaisia romaanista löytyviä viittauksia, jotka voidaan tulkita intertekstuaalisiksi viittauksiksi. Tulkintaa ohjasivat havainnot typografisista merkinnöistä, lähdeviittauksista, interfiguraliteetista sekä vieraista kielistä. Metodina käytin lähilukua, jonka tarkoituksena oli hermeneuttisesti lisätä ymmärrystä näiden intertekstuaalisten viittauksien funktioista.</p> <p>Tutkimustulokseni osoittavat, että kirjassa esiintyy viittauksia uutisartikkeleihin ja lööppeihin. Kirjoittaja luo näillä viittauksilla vaikuttavaa narratiivia ja viittauksille muodostuu identiteettiä luova funktio. Kirjoittaja niin ikään käyttää mediaa valtakeinona tietoisesti sekä vahvistaa kontrastia ja konfliktia eri fiktiivisten ryhmien välillä. Viittauksilla raamatunteksteihin ja englanninkielisiin lauluteksteihin kirjoittaja alleviivaa tarinan kerrostuneisuutta. Median ja kielellisten keinojen myötä kirjoittaja luo tehokkaan vastakkainasettelun narratiivin, jossa romaanissa representoitava seksuaalivähemmistöryhmä asetetaan alisteiseen asemaan pääasiassa median luomilla uhkakuvilla.</p>	
Asiasanat intertextualitet, litterär funktion, Jonas Gardell, aids	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	4
1.1	Syfte.....	6
1.2	Material.....	7
1.3	Metod.....	8
1.4	Tidigare studier	10
2	TEORETISK REFERENSRAM	12
2.1	Intertextualitet	12
2.2	Litterär funktion.....	15
2.3	Genre.....	17
3	ANALYS	19
3.1.1	Ortografi och typografi.....	19
3.1.2	Lexikon och kontext.....	20
3.1.3	Berättarröst och identitet.....	22
4	SAMMANFATTANDE DISKUSSION	26
	LITTERATUR	29
	BILAGA	

1 INLEDNING

Det som berättas i den här historien händer också idag, det händer hela tiden, men inte heller det tillhör just den här berättelsen, även om den sträcker sig in i nuet.

Att berätta är en sorts plikt.

Ett sätt att hedra och att sörja och att minnas.

Föra minnets kamp mot glömskan.

Gardell: *Torka aldrig tårar utan handskar*. 1. *Kärleken*. 2012: 8.

Varje text har sin betydelse, skäl för sin tillvaro. Författaren vill berätta någonting för att berättelsen ska utstå tiden, för att berättelsen bevaras för kommande generationer. Vad som är fascinerande ur forskningssynvinkel är att betrakta hur och varför texter berättar sina berättelser. Hurdana berättelser vill vi bevara, och varför?

Den svenske författaren Jonas Gardells romansvit *Torka aldrig tårar utan handskar* omfattar tre delar: *Kärleken* (2012), *Sjukdomen* (2013) och *Döden* (2013). Trilogin drar nytta av *autofiktiva* drag; Gardell har själv upplevt den tid som trilogin handlar om. Trilogin utspelar sig i Sverige på 1980-talet och berättar en kärlekshistoria om två unga män under den pågående aidskrisen: i fokus står den tid då viruset omvälvde hela LGBTIA+-minoritetens liv och historia i Sverige och runtom i världen.

I min studie granskar jag hur Gardell använder sig av media och intertextualitet som ett berättartekniskt medel i den andra delen av romanserien *Torka aldrig tårar utan handskar*, det vill säga *Sjukdomen*. Studien utnyttjar litteraturforskning och språkvetenskap: intertextualitet tillhör det dialogiska paradigmskiftet där textens semiotiska enhet, tecken, minskar i vikt och textens förhållande till andra texter betonas (Clayton & Rothstein 1991: 18). Detta paradigmskifte inom litteraturforskningen har tagit intryck av språkvetenskap. Genom att fokusera på genre och intertextualitetens roll i berättandet kan studien bidra till att öka förståelsen om textens betydelseskapande roll. Intertextualitet har undersökts i hög grad inom litteraturvetenskapen medan den

språkvetenskapliga dimensionen har hamnat något i skymundan. Det finns behov för forskning i modern litteratur för att vetenskapsfältet kan förstå kontinuumet av litteraturhistorien som sträcker sig i nuet. Den vetenskapliga relevansen i min avhandling finns i betraktandet av modern litteratur; företeelser och händelser som beskrivs i modern litteratur påverkar samhället aktivt. Företeelser och upplevelser Gardell beskriver i sin trilogi är fortfarande aktuella. Med min avhandling vill jag understryka aktualiteten och relevansen av dessa upplevelser och kasta ljus på upplevelserna med aktuell forskning. Jag vill med avhandlingen bidra till ökad kännedom av modern litteratur: genom att förstå det förflutna kan vi förstå vår egen tid – genom att förstå vår egen tid kan vi förstå det som komma ska. Avhandlingen fyller också en forskningslucka; det finns inte många vetenskapliga studier om Gardells trilogi, särskilt den andra delen. De flesta studier gäller Gardells tidigare verk, såsom boken *En komikers uppväxt* (1992).

COVID-19-pandemin som pågick under de senaste åren har återigen aktualiserat vikten av aktuell forskning och forskningsinformation. De sätt som används att representera kriser i media påverkar hur allmänheten uppfattar krisen och viruset i fråga. Dagens behov för snabb informationsförmedling ställer krav på vetenskap och informationsproducerande. Brådska och tillförlitlig vetenskap passar dåligt ihop och kravet för snabbhet kan utsätta allmänheten för falsk information och nedsatt kvalitet av forskning. (Väliveronen 2020: 40.)

Media, såsom rubricering och löpsedlar, påverkar vår verklighet och präglar hur vi upplever samhällseliga händelser. Media spelar en central roll när det gäller att avgöra vem som pratar om vem och hur. (Vuorelma 2021.) Med detta syftar jag på skapandet av utanförskap och motsättningen mellan "oss" och "dom" som ägde rum under aidskrisen på 1980-talet (se Thorsén 2013; Jonsson 2019).

HI-viruset (*human immunodeficiency virus*) är ett immunbristvirus som ovårdat leder till aids (*acquired immune deficiency syndrome*). Den medicinska utvecklingen av hiv har lett till genombrott under de senaste tjugo åren, och människor med hiv eller aids kan numera leva ett vanligt liv med nästan ingen effekt på förväntad livslängd. (Hivpoint 2022.) Ett av de mest beaktansvärda genombrotten inom medicin gällande hiv är den så kallade prep-behandlingen (*pre exposure prophylaxis*) som minskar risken för hiv-smittan medan korrekt användning helt hindrar hiv-smitta (THL 2019). Eftersom denna avhandling är språkvetenskaplig, ska man vara noggrann med det språket man använder. Därför vill jag klargöra att virusförkortningar rekommenderas att skrivas i gemener (Språkbruk 1.1.2003). När det gäller hiv och aids, bidrar detta till förminskat stigma (Hivpoint 2023).

Under 1980-talet var hiv dock mycket okänt i Sverige och forskning om viruset var outvecklad. I rubriker och i den allmänna diskussionen rådde det rädsla för det okända (Smittskyddsinstitutet 2013). I rubriceringen talades det om "homosexsjukan"

i stället för hiv (se bilaga 1). I vissa tidningar fick viruset epitetet "bögpesten" (Jonsson 2020: 1). Gardell (2013: 290) syftar också på dessa ordval i sina referenser.

Jonas Gardell (f. 1963 Täby) är en svensk författare, dramatiker, komiker och artist. Hans litterära karriär tog sin början med diktsamlingen *Den tigande talar* (1979). Sedermera har han utgett ett flertal romaner, essäer och pjäser, den senaste *Fjollornas fest* (2023). Gardell har promoverats till hedersdoktor tre gånger: teologie hedersdoktor vid Lunds universitet (2007), medicine hedersdoktor vid Linköpings universitet (2013) och filosofie hedersdoktor vid Åbo Akademi (2018). Iakttagelser om religion i Gardells verk belönade honom med en doktorsgrad i teologi. Han har vunnit flera priser med sina romaner och pjäser, bland annat Prix Futura för romanen *En komikers uppväxt* och Guldbagge för bästa manuset till *Pensionat Oskar* (1995).

Flera av Gardells romaner, pjäser och scenshower handlar om samhällseliga teman och särskilt homosexualitetens historia i Sverige; Gardells personhistoria och barndomstrauman har inspirerat honom att väcka diskussion kring de här temana. Uppväxt i en religiös familjeomgivning har haft en stor påverkan på Gardells verk. Familjen hör till baptistkyrkan, som är protestantisk kristen riktning. I religionssamfundet tejs om frågor gällande homosexualitet och sexuell identitet.

Gardell har sagt att *Torka aldrig tårar utan handskar* är "hans viktigaste verk någonsin" (Larsson 2014: 5). Romanens och tv-seriens popularitet lyfte författaren till allmänhetens kännedom och förevigade Gardell som en av Sveriges mest hyllade författare. Romansviten fick sin början redan år 1989 då Gardell skrev en pjäs med samma tema – också romanens huvudpersoner Rasmus och Benjamin finns redan i pjäsen (QX 2012).

1.1 Syfte

Syftet med min magisteravhandling är att redogöra för intertextualitetens litterära funktion i Jonas Gardells roman *Torka aldrig tårar utan handskar: Sjukdomen* (härefter *Sjukdomen*). För att uppnå detta syfte kommer jag att analysera de intertextuella referenserna som förekommer i boken. Jag är speciellt intresserad av hur betydelser skapas med intertextuella referenser och hur intertextualiteten påverkar läsningen av texten.

Ur boken har jag excerperat belägg som fyller kännetecknen för intertextuella referenser. De kännetecknen jag hänvisar till är *typografiska markörer* (citattecken, versaler), *källhänvisningar* och *interfiguralitet* (namnlån) eller *främmande språk* (engelska). Genom att använda närläsning som metod framskrider jag till lexikalisk och stilistisk nivå och

granskar hurdan funktion respektive intertextuella segment samspelar i sin språkliga omgivning.

När man undersöker intertextualitet i texter, är meningen inte att utreda författarens intention utan forskning strävar efter förståelse om hur texterna i fråga skapar nya betydelser (Makkonen 1991: 16). Forskningsuppgiften i avhandlingen är tvärvetenskaplig till sin natur – intertextuell forskning frigör sig från traditionell komparativ forskning. Som utgångspunkt har jag mina egna iakttagelser om närvarande subsidiär text och hur den observationen skapar betydelse (ibid.).

Syftet med närläsning är inte att referera till källtexten, utan snarare excerpera de viktigaste dragen som är relevanta för forskningen (Pöysä 2010: 342). Jag utgår från den lexikala nivån i analysen och undersöker ordval, relaterade denotationer och konnotationer i materialet kontextuellt. Med *denotation* avses ordets egentliga, bokstavliga betydelse medan *konnotation* är alla bibetydelser eller associationer hos ordet (Vetenskapstermbanken i Finland 26.11.2023). Jag går vidare till satsnivån, som inkluderar typografiska och idiosynkratiska faktorer. Med detta syftar jag på den bredare kontexten, där satsnivån kan visa tecken på kulturella eller sociala markörer. Enligt Pöysä (2010: 343) borde nästa steg i närläsningen vara att gå vidare till den allmänna strukturen, men med tanke på mitt materials fiktiva natur betraktar jag den allmänna strukturen i termer av yttrandeposition. Jag kommer att beakta den röst med vilken den möjliga referensen uttalas, om yttrandet är relaterat till personernas värderingar eller om yttrandet deltar i skapandet av den fiktiva världen.

1.2 Material

Som material ska jag använda den andra delen av trilogin *Torka aldrig tårar utan handskar*, som kom ut år 2013 på förlaget Norstedts. Jag analyserar den första upplagan i avhandlingen. I boken förekommer intertextuella referenser, som löpsedlar, oftare jämfört med de två andra delarna av trilogin, *Kärleken* och *Döden*. Romanen handlar om en grupp på sju unga homosexuella män som navigerar i livet i 1980-talets Stockholm. Huvudpersonerna Rasmus och Benjamin lär känna varandra och blir förälskade. Boken består av tre berättelser som utspelar sig kronologiskt i olika tider: berättelsen om Rasmus och Benjamins separata barndom, berättelsen om de sju män i 1980-talets Stockholm och författarens autobiografiska berättelse om hur det var att leva som homosexuell man under aidskrisen. I författarens autobiografiska berättelse, så att säga i nutid, finns också den fiktiva berättelsen om Benjamin – den enda av de sju som överlevde.

Materialet är fiktivt till sin karaktär och det är en fråga av största vikt att komma ihåg textens fiktiva natur. Även om Gardell syftar på autentiska löpsedlar i svenska dagstidningar och har själv sagt (SVT Nyheter 2012) att trilogin baserar sig på verkliga händelser som ägde rum på 1980-talet i Sverige, måste jag som forskare inta en kritisk inställning till texten. Intertextuella referenser, till exempel citat ur dagstidningar är inte vetenskapliga källhänvisningar. Därför ska jag uppfatta materialtexten som fiktion. Man skulle kunna också se på texten ur ett poststrukturalistiskt perspektiv, där alla texter ses som luckor till andra texter och intertextualiteten är oändlig (Makkonen 1991: 24). Påståenden för dock inte den vetenskapliga diskussionen framåt. Att välja att fokusera på explicit intertextualitet och de referenser till andra texter som är uppenbara för läsaren gör det mer relevant att göra vetenskapligt giltiga observationer inom denna avgränsning. I stället för att betrakta referenser som källhänvisningar, granskar jag texten som en samtidsberättelse – en text om händelser skriven av en person som har upplevt händelser i fråga. (Mer om textens karaktär och genre finns i avsnitt 2.3.)

1.3 Metod

Den metod som jag använder i min avhandling heter närläsning. Närmare bestämt använder jag receptionsorienterad läsning i vilken mottagarens egna tolkningar styr läsningen (Heikkinen et al. 2012a: 103). I det här fallet har jag själv bestämt eller tolkat vad som är intertextuella referenser och bildar uppfattningen av intertextualitet på mina egna tolkningar som mottagare. Närvaron av någon annan text, alltså intertextualitet, observerar jag via de kännetecken jag nämnde tidigare, det vill säga typografiska markörer (citattecken, versaler), källhänvisningar och interfiguralitet (namnlån) eller främmande språk (engelska).

Jag utnyttjar den hermeneutiska cirkeln, det vill säga tolkning och omtolkning där mottagarens antaganden styr tolkningen som ökar förståelsen vilket leder till omtolkning och ökad förståelse. Denna cirkel fortsätter kontinuerligt (Korhonen 2008: 29). Närläsning är det sättet där den hermeneutiska cirkeln blir ett verkligt verktyg på en textuell nivå. På den allmänna nivån ökar den hermeneutiska metoden förståelsen om en viss företeelse, således ökar närläsningen förståelsen om textuella företeelser. Denna process motarbetar läsarens automatiska förståelse; tolkningen av texten ska undvika förutfattade meningar och antaganden baserade på ens egen förkunskap. Det är fråga om att övergå från *syntagmatisk* till *paradigmatisk* – texten inte ses som fortlöpande kedja, utan olika delar av texten samordnas och jämförs (Pöysä 2010: 340). I den

syntagmatiska textuppfattningen ses texten som en fortlöpande kedja, medan den paradigmatiska textuppfattningen innebär att texten för en dialog med sig själv.

Jag motiverar metodvalet också med min position som forskare. Genom att närma mig på texten hermeneutiskt med närläsning utnyttjar jag min forskningsposition som språkvetare. Jag kan styra min fokus hermeneutiskt på olika språkliga och språkvetenskapliga fenomen. Det finns skäl att påpeka att forskningen är tvärvetenskaplig; jag som språkvetare använder närläsning på annorlunda sätt till skillnad från litteraturforskning.

Makkonen (1991: 16) diskuterar den intertextuella forskningen och dess grundläggande natur. Litteratur kommer alltid från litteratur, och det är en litteraturvetenskaplig självklarhet att allt skrivande åtminstone i någon mån är omskrivande. Således innehåller all text andra texter. I den här studien vill jag suddas ut betoningen på författaren – det forskningsfält som undersöker författarens intentioner, *käll-effekt-forskning*, letar efter kausala relationer mellan texter och kan vara ganska kvantitativ i sin natur. Intertextuell forskning däremot fokuserar på läsarens förståelse och position i texten. Med den här metoden ska jag inte ta reda på vad författaren har försökt nå med intertextualitet utan hurdana konsekvenser intertextuella referenser har på läsaren.

Närläsningen som metod utgår från nykritik (*new criticism*), en gren inom litteraturforskning som strävar efter att komma ifrån filologi – enligt nykritik bör texten granskas utanför den historiska och biografiska bakgrunden av texten. I nykritikens historia finns det ingen enighet om hur *intentionbias* uppfattas inom forskningsgrenen. Begreppet *intentionbias* hänvisar till idén att författarens avsikter inte är giltiga kriterier för att granska en text (Hosiaisuus 2003: 354). Nykritik återlämnar texten till ett visst vakuum och granskar hellre själva läsandet. Pöysä (2010: 334) påstår att nykritik gjorde att *läsandet* blev en intressant fråga ur en forskningssynvinkel.

Heikkinen, Lauerma och Tiililä (2012b) presenterar tre olika sätt att utföra så kallad *i-analys* (intertextuell analys) inom olika texttyper. *I-analysen* är en lämplig analysmetod för att undersöka textuella förhållanden och interaktionskedjor i olika texttyper. Här vill jag påpeka att jag inte utför en *i-analys* utan forskningen sammansluter sig till en *i-analys* med närläsningens medel. I artikeln fokuserar författarna på citat som ett intertextuellt fenomen i texten, vilket är intressant i förhållande till mitt syfte. I sina resultat påpekar författarna att iakttagande av intertextuella relationer i en text är en användbar utgångspunkt för att studera textuell interaktivitet. Emellertid samspelar texten med de textuella relationer som texten skapar. Detta speglas till interaktionerna hos de personer som interagerar med texten (Heikkinen et al. 2012b: 269).

Eftersom intertextualitet är ett mycket brett begrepp som måste omdefinieras varje gång den används, kan frågan om forskningsmetodens lämplighet också ställas. Det finns olika metoder att studera olika nivåer av intertextualitet, som varierar

kraftigt i grad. Ett exempel är subtextanalys, som jag kommer att introducera senare i denna text (se avsnitt 1.4). Ofta blandar in traditionell intertextuell forskning filologiska drag med sökandet efter textkedjor och eventuella kronologiska kontinuiteter mellan text och subtext. Nykritiskt tänkande har dock öppnat dörren för läsarcentrerad forskning och studier av tolkning snarare än ren textuell kausalitet (Heikkinen et al. 2012b: 269). Genom att avstå från alltför specifika definitioner och metoder möjliggör jag min egen forskningsposition i det tvärvetenskapliga gränssnittet mellan språkvetenskap och litteraturvetenskap.

Det bör iakttas att i det nutida paradigmet ses språket som en mångfacetterad och levande interpersonell helhet som påverkar och blir påverkad av samhället, historien och flera komplexa konstruktioner som inte kan avgränsas till en enda teori eller tradition. Det är därför inte mer än rätt att närma sig forskning och definitioner från ett redan obundet, tvärvetenskapligt perspektiv och inte alltför mycket fästa sig vid enskilda skolor eller metoder.

1.4 Tidigare studier

Tidigare forskning om uttryckligen Gardells verk har genomförts av Wigen (2013), som i sin avhandling undersökte hur Gardell beskriver och gestaltar aids i den första delen av romansviten, *Kärleken* (2012), ur ett medicinskt, socialt och diskursanalytiskt perspektiv. Wigen använde närläsning som metod och Wigans slutsatser understryker att Gardell i stor utsträckning använder språkliga medel för att skapa utanförskap och identiteter i sin roman. Larsson (2014) för sin del betraktade utanförskap i den första delen av trilogin. Larsson granskar miljö, normativitet och motsatsställning som förekommer i boken och skapar utanförskap i berättandet. Det som är intressant är att Larsson inte nämner media eller det som jag betraktar som intertextualitet i trilogin som medel i utanförskap. Miljöskildring, familjeomgivningar och avvikelser i traditioner står i fokus när Larsson betraktar utanförskap i boken *Kärleken*.

Ett intressant och även aktuellt perspektiv på Gardells arbete har Anna Halén (2015) presenterat i sin avhandling, där författaren undersöker vilken påverkan hivstigma har på vården av hiv-positiva patienter och tar upp möjliga etiska utmaningar för vårdpersonal i vården. Författaren betraktar Gardells romansvit som en subjektiv upplevelse av aidskrisen och använder innehållsanalys för att undersöka materialet. Det är värt att påpeka att författaren därmed behandlar romansviten som fakta och bortser från böckernas fiktiva natur.

Inom litteraturvetenskapen har man forskat mycket i intertextualitet. I litteraturvetenskap ses intertextualitet oftast som kännetecknande drag som präglar texten –

intertextualitetens egentliga funktion åsidosätts. Tuohisaari (2015) undersökte funktioner hos intertexter i *El juego del ángel* av den spanska författaren Carlos Ruiz Zafón. Tuohisaari redogör hur mottagarens, det vill säga läsarens egna tolkningar och perceptioner påverkar hur texten iakttas. Som teori används Morarus (Tuohisaari 2015: 83) teori om postmodern intertextualitet och omskrivning. I romanen i fråga är största delen av de intertextuella referenserna och intertexterna referenser till klassiker i den västerländska litteraturen. Intertextualitet i Zafóns text förekommer som *interfiguralt*, det vill säga som namn- och figurlån.

Vad gäller intertextualitetens funktion, har Mikael Rapp (2016) undersökt nordiska intertexter och deras funktioner i Jorge Luis Borges prosa. Författarens resultat visar att funktionen hos intertexter är att skapa ett tema eller motiv. I sina resultat påpekar författaren att hans utvalda teoretiska referensram, som fokuserar på Genettes kategorisering som betraktas i denna studie (se avsnitt 2.1), inte fungerade i forskningen och med författarens källmaterial. Det är nog inte rätt att dra några större slutsatser, men det kan påpekas att det är svårt att bedriva forskning i den strukturalistiska skolans anda, som Genette själv tillhörde.

Ett exempel på intertextualitetens tvärvetenskapliga karaktär är Hakolas (2007) avhandling, där författaren undersöker översättningen av intertextuella textsegment i musiklibrettos. Författaren försöker likaså utreda intertextualitetens litterära funktion i primärtexten. Hakola använde Taranovskijs subtextanalys¹ i sin undersökning, ett verktyg som är en specifik metod inom intertextuell forskning. Subtextanalys fokuserar på förhållandet mellan subtexten och måltexten – forskaren återgår till själva subtexten och förhållandet mellan de två texterna undersöks i detalj. Metoden är mycket specifik och används främst för att studera poesi, och Hakola tillämpar den på librettot, en annan mycket karakteristisk textgenre. Hakolas resultat kastar ljus över referenserna i primärtexten och ger bland annat ett djup till karaktärerna i texten. Detta bidrar till Hakolas översättningsarbete och kastar ljus över den ursprungliga författarens intentioner. Subtextanalys är alltså lämplig för ett textuellt arbete som översättning, där översättaren måste förstå intertextuella textsegment för att kunna bevara originaltextens funktioner.

¹ I Finland har Taranovskijs analysmetod populariserats av Pekka Tammi (1991). Enligt Tammi är begreppet intertextualitet "överladdat med begrepp", och textanalys behöver exakta definitioner för att vara effektiv. Tammi betonar att subtextanalys är en analysmetod som fungerar bara inom en väldefinierad korpus och utvalt material, snarare än en allmän teori.

2 TEORETISK REFERENSRAM

I detta kapitel ska jag presentera den teoretiska helheten som avhandlingen utgår från samt de väsentliga begrepp som förekommer i min avhandling. I avsnitt 2.1 diskuteras termer och klargörs hur man inom forskningen har behandlat intertextualitet. I avsnitt 2.2 redogörs för litterär funktion vilken är väsentlig för avhandlingens forskningsfråga. Den bredare kontexten för min källtext betraktar jag i avsnitt 2.3.

2.1 Intertextualitet

Jag blev intresserad av intertextualitet i Gardells verk genom explicit intertextualitet som förekommer i *Sjukdomen*, det vill säga referenser där författaren anger en annan berättarröst som hörs i texten, antingen med typografiska markörer som citattecken eller genom att använda en skriftlig hänvisning till något inlägg i allmän diskussion. Här syftar jag på de direkta hänvisningarna till tidningsartiklar på 1980-talet, som Gardell använder som ett berättartekniskt medel. Det här understryker det fenomenologisk-hermeneutiska greppet i analysen: mina egna antaganden styr läsningen som påverkar det hur jag omtolkar texten och läsningen, det vill säga mig själv som läsare.

Begreppet intertextualitet utgår från Julia Kristevas forskning under 1960-talet. Kristeva sammanställde idéer av Michail Bachtin och Ferdinand de Saussure och presenterade begreppet för forskningen (Stewen 1991: 129). Kristevas perspektiv på själva begreppet intertextualitet sammansätter psykoanalys, litteraturvetenskap och filosofi och är ställvis redan föråldrad. Idéer om textens och subtextens tillvaro är dock goda – all text förutsätter samt leder till text (Stewen 1991: 133). Efter Kristevas tid har begreppet både preciserats och utvidgats. Inom och kring intertextualitet finns det numera ett flertal specifika teorier och inriktningar som betraktar intertextualitet som paraplybegrepp till vissa övriga termer - ett exempel på ett definitionellt överflöd är

Genettes kategorisering, där intertextualitet är en underterm för *transtextualitet*, som delas upp i de kvarstående undertermerna *paratextualitet*, *metatextualitet*, *hypertextualitet* och *arketextualitet*. (Heikkinen et al. 2012a: 103–104.) Dessa termer hänvisar till textuella relationer av mer abstrakt natur. Det har därför påpekats att intertextualitet inte längre skulle ha sin plats som en term för att utreda kopplingarna mellan texter. Användningen av termen har blivit lös och vag, och det finns en preferens för mer exakta, starka definitioner som skulle stödja stark intertextualitet i texter. (Se Lemke 2004; Heikkinen et al. 2012a.)

Heikkinen, Lauerma och Tiililä (2012a: 101) diskuterar användningen av begreppet intertextualitet. Enligt författarna kan intertextualitet uppfattas som antingen stark eller vag. I den vaga intertextualiteten ingår uppfattningen att intertextualitet skulle finnas överallt: denna uppfattning är svår att definiera och svävande. Med den starka intertextualiteten avses användningen av begreppet analytiskt och koncentrerat (ibid.). I min avhandling strävar jag efter stark intertextualitet och för att uppnå detta syfte kommer jag att betrakta intertextualitetens litterära funktion istället för att betrakta intertextualitet allmänt.

Användningen av begreppet intertextualitet har varit under diskussion på grund av begreppets omfattning. Från ett terminologiskt perspektiv har intertextualitet inte någon uttömmande definition, och i vissa fall skulle användningen av mer exakta termer, till exempel allusion, referat eller citat, vara grundad (ibid.). Det är därför terminologiskt motiverat att uppställa en hypotes om användningen av begreppet citat i stället för intertextuella referenser. I trilogin *Torka aldrig tårar utan handskar* använder Gardell till exempel löpsedlar som del av språkandet och berättandet. Även om Gardell själv har påstått att trilogin baserar sig på verkliga händelser, är verket fiktivt. Även om Gardell ofta syftar på autentiska löpsedlar från svenska dagstidningar, är det viktigt att komma ihåg textens fiktiva natur. Oavsett dessa referenser ser ut som referenser, uppfyller de inte kriterierna för citat eller den typ av referens som är karakteristisk för faktatexter eller sakprosa. Det är dock värt att komma ihåg att läsaren kan glömma kontexten (genre), som i Haléns (2015) fall (se avsnitt 1.4). Därför den potentiella effekten av referenserna kan omdefinieras.

För att man kan observera och analysera teoretiska modeller om intertextualitet, måste vi först ta hänsyn till det varierande förhållandet mellan text och läsare i den teoretiska litteraturen. Del av teorier lyfter själva texten i fokus och betraktar texten i sin kontext, självständigt och som sin egen varelse. Denna synvinkel kallas *intratextuell*. *Intertextualitet* avser textens samspel med andra texter, men man kan också observera hur externa element i texten påverkar själva texten. Detta kallas *extratextualitet*. (Heikkinen et al. 2012a: 102–103.)

Om textens skapare vill påverka läsaren, åstadkomma någorlunda explicit reaktion och medvetenhet om textens förhållande till andra texter, använder den som har

skapat texten typografiska markörer för att införa material intertextuellt. Ett exempel på dessa medel är citat, som markeras med citattecken. I min magisteravhandling är största delen av referenserna sådana här *referentiellt intertextuella* referenser. Med referentiell intertextualitet observeras hur andra texter existerar explicit i texten. Fairclough (refererad i Solin 2006: 74) kallar detta *öppen intertextualitet (manifest intertextuality)*. Texten skapar *horisontal intertextualitet*, ett dialogiskt förhållande till andra texter och mottagaren, det vill säga textkedjor som skapar betydelser. Att betrakta intertextualitet i texten på ett typografiskt sätt, gör att analysen får semiotiska drag. I semiotiken åskådliggörs typografiska egenskaper inom texter, till exempel hurdana markörer som används för att poängtera andra texter i betydelseskapandet (Nordlund 2013: 9).

I min avhandling är det just explicit intertextualitet som står i fokus, och av detta skäl ska jag åsidosätta vertikal intertextualitet, som i flera undersökningar uppfattas som närvaron av subtexter, det vill säga betydelser bakom textens primära betydelser, sådana betydelser som är dolda (Hosiaislouma 2003: 881). Med dessa betydelser avser jag sådana litterära eller språkliga val som ingår i någon form av kedja av betydelser. Dessa val kan vara ordval - författaren kan använda ordval som döljer historiska eller politiska laddningar som bara kan förstås inom en viss betydelsekedja. Syftet med sådana val är att skapa ett slags esoterisk utanförskap, en förståelse som bara är tillgänglig för en specifik läsare (Heikkinen et al. 2012a: 102-103).

Texten döljer undertexter - texten uttrycker denotation och möjliggör kommunikation (Stewen 1991: 132) genom subtexter (konnotation). På så sätt blir det semiotiska symboliskt och texten skapar subjekt. I praktiken kan detta till exempel syfta på ordval. Gardell använder ordval för att skapa konnotationer om grupper av människor (se exempel 2 i avsnitt 3.1.2). Jag tolkar texten som att den kommunicerar symboliskt - på en rent semiotisk, denotativ nivå är texten ett objekt, livlös, utan syfte. Med sina undertexter skapar texten ett intertextuellt rum som möjliggör subjekt - protagonist, antagonist, läsare, upplevare. I *Sjukdomen* kan detta avses i användningen av typografiska markörer, det vill säga citattecken. Gardell använder samma textsegment med citattecken och senare i texten utan citattecken. Påståenden i dessa textsegment blir subjektiva, de skapar förhållanden till läsaren och berättelsen. Ett paradigmiskt textförhållande uppstår.

I min magisteravhandling står markerade intertextuella referenser i fokus, det vill säga referenser där författaren visar att någon annans röst hörs i berättelsen och deltar i betydelseskapandet. För att granska noggrant hurdana betydelser man åstadkommer med berättarrösten, är det motiverat att granska också läsarinriktade uppfattningar av intertextualitet och dess funktioner och påverkningar hos läsaren.

Semiotikern och strukturalisten Michael Riffaterre (refererad i Makkonen 1991: 22) presenterade intertextualitet som läsarcentrerad. Texterna finns inte i ett vakuum

utan perception av text och subtext uppstår från läsaren. För att perception blir, förutsetts det kronologisk prioriteringsställande – en text ska anvisas som fokustext, andra som subtext(er). Perception består av semiotiska, typografiska, morfologiska och lexikala faktorer. Det bör dock beaktas att sådan här kronologisk begränsning tillhör litteraturvetenskap, särskilt litteraturhistorisk forskning. I språkvetenskapen avses perception holistiskt; de semiotiska, typografiska, morfologiska och lexikala faktorerna åstadkommer perceptionen.

Som jag har visat ovan kommer jag att betrakta intertextualitet först och främst som ett läsarcentrerat och perceptuellt begrepp. För att betona läsarens roll vid förekomsten av intertextualitet är det motiverat att dyka djupare i Riffaterres (Makkonen 1991: 23) uppdelning. Riffaterre skiljer mellan *aleatorisk* och *obligatorisk* intertextualitet i den meningen att aleatorisk (slumpmässig) intertextualitet representerar läsarens egen individualitet – läsaren gör själv tolkningar av intertextuella referenser utifrån sina egna utgångspunkter och register. Obligatorisk intertextualitet innefattar begreppet kontext – läsaren kan inte av kontexten sluta sig till att en text hänvisar till en annan befintlig text, så läsaren antar att det är en undertext. Riffaterre syftar på *intratextuella anomalier*: språkliga eller typografiska uttryck som kontexten inte förklarar. Bristen på kontext kan vara semiotisk eller rent typografisk – berättarens röst ändras när texten indikerar att det finns en annan text. I denna typ av intertextualitet vägleder texten läsaren (Makkonen 1991: 24).

För att kunna dra slutsatser om förhållandet mellan läsare, text och subtext måste man därför beakta det bredare sammanhanget i vilket denna triangel befinner sig i. I denna avhandling sammanfattar jag detta sammanhang i termer av *genre* – min källtexts skönlitterära natur innebär att läsaren vägleds av sammanhanget, det vill säga av den skönlitterära och fiktiva genren, som dock kryddas med extratextuella, explicita markörer. Effekten av författarens paratexter och andra autofiktiva och biografiska element kommer att behandlas mer detaljerat i den egentliga analysen. Alla dessa faktorer påverkar läsarens tolkning av referenserna och texten.

2.2 Litterär funktion

Funktion syftar på *handling*, *uppgift* hos något (Hosiaislouma 2003: 256). Funktioner hos ett språk utgår från det strukturalistiska sättet att se på språkets tillvaro och dess användning. Uppfattningen av språk som teckensystem (*semiotik*) har utvecklats inom språkstrukturalism. Däremot vill poststrukturalism inte se språk som ett statistiskt system, utan betydelser “leker fritt” i ett språk (*ibid.*). Företeelser och handlingar som är en del av en viss helhet får sina betydelser i förhållande till andra företeelser och i samband med dem.

Funktioner i ett språk förekommer i en forskningsgren som kallas stilistik. Stilistiken har sitt ursprung i retorik och har sedermera utvecklats till en egen forskningsgren som betraktar språkliga och textuella uttryck ur språkvetenskapens synvinkel. Språket eller texten ses som holistisk enhet som påverkar mottagaren på vissa etablerade funktioner – retorikens mest berömda funktioner är förmodligen *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria* och *actio* (Lagerholm 2008: 11). För att granska Gardells verk med retorikens medel skulle man undersöka hurdant *elocutio* Gardell har i sitt språk – *elocutio* behandlar ord och den språkliga stilen. Den här undersökningen är dock inte retorisk i sin natur: dessa val skulle vara grundade i samband med diskursanalys eller kritisk textanalys. Dessa utgångspunkter är dock giltiga i det avseendet där man ser text- och litteraturforskningens väg från antikens retorik till formalism och (post)strukturalism. De Saussures (ibid. 16) och senare Foucaults (refererad i Fairclough 1997: 31) teorier har bland annat färgat och väglett forskningen från det teoretiska till det mer multimodala och tvärvetenskapliga. Det nutida paradigmet beaktar också sociala strukturer och klasser i språkanvändningens variabler: Bernsteins (refererad i Lagerholm 2008: 17) teori om utbyggd samt begränsad kod sammanfogar sociolingvistik och stilistik. Teorin har numera ifrågasatts och sedermera preciserats.

Vad gäller syftet med en text, alltså funktioner hos ett yttrande, Bühler och Halliday (i Lagerholm 2008: 45–46) presenterar tre funktioner som omfattar alla yttranden. De här funktionerna gäller i första hand sakprosatext, framhäver Lagerholm (2008:45–46). Lagerholm (2008: 48) framför sju språkliga funktioner:

- Informativ funktion
- Expressiv funktion
- Social funktion
- Kognitiv funktion
- Direktiv funktion
- Identitetsskapande funktion
- Estetisk funktion

I vissa fall överlappar dessa typer av funktioner varandra och kan vara simultana. Till exempel kan de informativa och direktiva funktionerna existera sida vid sida om vi uppmanar människor att "ta på sig jackan – det regnar ute". Meningen är både informativ och direktiv - vi anger ett faktum om omständigheterna samtidigt som vi ger en instruktion. Den expressiva funktionen är relaterad till interaktionens känslomässiga eller värderelaterade natur. Genom att uttrycka oss kan vi förmedla såväl känslor som information. Ordvalen förmedlar ofta känslor och kan bidra till den expressiva funktionen. I *Sjukdomen* verkar ordvalen ha en expressiv funktion (mer om ordval i avsnitt 3.1.2).

De sociala och kognitiva funktionerna kan gå hand i hand. Oftast har talade uttryck där två eller flera personer interagerar språkligt en social funktion. Vi kan använda dessa uttryck för att visa närhet, avstånd och för att implementera sociala normer. "Det regnar ute", yttrat under tystnad i hissen kan indikera bekantskap och den sociala normen att tystnad skulle vara obekvämt och att vi vill upprätthålla talkontakt för att bevara ansikte. Genom att specificera eller styra yttrandet är det också möjligt att tillskriva yttrandet en identitetsskapande funktion. Om det fanns tysk-, fransk- och svensktalande i hissen och en av dem sade på svenska: "Det regnar ute" skulle man då kunna hävda att uttrycket har en identitetsskapande funktion – talaren vill identifiera sig och bli förstådd bara av de svenskspråkiga. Den kognitiva funktionen avser de språkliga aktiviteter genom vilka vi uppfattar och förstår världen omkring oss och fenomenen i den – för det mesta är ju människans inre, kognitiva aktivitet språklig. Lagerholm (2008: 49) lägger till en ännu mer sällsynt funktion till listan, den estetiska funktionen. Samma sak kan uttryckas i olika grad och med språkliga variabler som påverkar uttryckssättet. Ett exempel på denna typ är poesi.

I stället för att leta efter författarens intentioner bör det betraktas hurdana funktioner språkliga eller litterära medel har (Hosiaisuoma 2003: 354). Litterära verk påverkar läsaren på den explicita nivån – genom att berätta berättelser som väcker reaktioner hos läsaren. Emellertid kan litterära verk påverka läsaren implicit, med omedvetna medel – till exempel genom att använda citat som bidrar till textens slagkraft och understrykandet av sakkännedom (Heikkinen et al. 2012a: 106). Av dessa skäl är det motiverat att betrakta hur explicita medel, såsom citat, i *Sjukdomen* påverkar läsaren implicit.

2.3 Genre

Allmänt taget kan skönlitteratur betraktas som en genre inom alla texter. Textens genre påverkar hur texten uppfattas och vad som antas av texten. I litteraturforskning har genre betraktats gällande stil och hur texten skapar förhållande till andra texter. Således är betraktandet av genre i det här fallet också motiverat. Genre riktar mottagarens reception och hur mottagaren tolkar texten. Enligt Hosiaisuoma (2003: 271) klassificeras texter på grund av en eller flera gemensamma drag och dessa klassificeringar bildar genrer.

Litterära gestalter, såsom personfigurer, har alltid en viss funktion i ett genremönster. I skönlitteratur drivs tema av gestalter och figurer. Det torde vara grundat att ställa frågan om intertextualitetens roll som gestalt i boken. Representerar intertextuella referenser, såsom löpsedlar "samhället" i boken? Vad kan genremedvetenhet antingen i själva läsningen eller i analysen berätta oss? (Vulovic 2013: 65.)

För att Gardells verk kan betraktas enligt genreforsknings medel, måste jag definiera vilka genredrag som finns i Gardells text. *Sjukdomen* präglas av samtidsberättelser och *autofiktion*; Gardell har sagt att historien grundar sig på verkliga händelser i Gardells liv, men han blandar in fiktiva händelser. Således finns autofiktion mellan fakta (biografi) och fiktion.

Det som präglar skönlitteratur är genrens fiktiva natur. Skönlitteratur utnyttjar intertextualitet rikligt, bland annat i form av allusion och *ekfrasis*, det vill säga verbalisering och hänvisning av konstverk i litterära verk. Läsaren förväntar sig inte att texten skulle använda hänvisningar eller utav andra medel skulle påpeka andra berättarröster i texten – med andra ord är öppen intertextualitet sällsynt i skönlitteratur. I media och vetenskaplig texttradition är hänvisningar dock vanliga och används att förstärka expertis och kunskapsmässig auktoritet. Jag kan påstå att i skönlitteratur är citat inte källhänvisningar, utan referenser (se Fairclough 1997; Solin 2006). I vetenskapliga texter används citat eller referenser för att tydligt (även typografiskt) visa att påståendet inte är författarens eget och för att etablera textkedjan som explicit. Dessa typografiska intertextuella textsegment kan också förekomma i skönlitteratur, men oftast bidrar sådana medel till konstruktionen av fiktion, till att byta berättarröster och skapa andra sanningar inom fiktionen. Syftet här är att göra avhandlingens läsare uppmärksamma på övervägandet och utvärderingen av källmaterialets position inom sin egen genre, som en fiktiv textgenre. Syftet är inte att bedöma textsegmentens källkritiska värde eller giltighet, utan snarare utforska funktionen och effekten av ett sådant textbeteende som blandar textgenrer.

Det bör dock understrykas att studien inte är en genreanalys eller en textuell genrestudie. Men genom att vara genremedveten då måltextern studeras, är det möjligt att generalisera resultaten av studien till att gälla mer än en enstaka läsare. Genre beskriver den praxis och de effekter som förväntas av en viss textgenre (Fairclough 1997: 103). Dessa faktorer konstruerar effektiviteten hos texten. Eftersom mitt forskningsmaterial består av textsegment som är atypiska för sin textgenre kan jag, som forskare, bättre förstå funktionen och effektiviteten hos dessa segment i förhållande till genre och genreantaganden. Genom att utvidga detta perspektiv till genre kan vi komma närmare en förståelse av hur dessa segment påverkar läsaren som närmar sig texten som fiktion och icke-fiktion utan förutfattade meningar.

3 ANALYS

I detta avsnitt analyserar jag intertextualiteten i *Sjukdomen i ljuset* av den valda teorin och de begrepp jag har presenterat. Jag presenterar exempel ur originalutgåvan och diskuterar de företeelser exemplen representerar som ett resultat av närläsningen. I avsnitt 3.1.1 kommer jag att diskutera hur intertextualitet återges ortografiskt och typografiskt med hjälp av exempel. I avsnitt 3.1.2 kommer jag att använda mig av begreppen lexikon och kontext för att fördjupa mig i ordval och satsnivå. Slutligen, i avsnitt 3.1.3, ger jag exempel på hur författaren använder olika berättarröster och skapar identiteter i boken. I avsnitt 3.1.3 kommer jag också att undersöka författarens användning av främmande språk och dess funktion.

3.1.1 Ortografi och typografi

I *Sjukdomen* förekommer olika typer av intertextuella referenser, i personernas ömsesidiga dialog samt i övrig text. Boken är i viss mån fragmentarisk – författaren använder tillbakablickar och avvikelser i kronologi i berättandet. Generellt sett kan man urskilja två berättelser i boken: personernas fiktiva berättelse och berättarens samtidsbeskrivning av den period som boken utspelar sig i, det vill säga 1980-talet. Det finns mer än de här två berättelserna i boken, men resten fokuserar jag inte på i analysen eftersom intertextuella referenser inte förekommer speciellt ofta i dessa berättelser (se citat i avsnitt 1).

- (1) "Nu måste de homosexuella tvingas ta sitt ansvar", som Dagens Nyheter skriver på ledarsidan 1985. Samma år den 17 augusti, alldeles efter att den förta svensken avlidit i sjukdomen skriker tidningen på en löpsedel ut: "ALLA BÖGAR UNDERSÖKS I JAKTEN PÅ AIDS".

Detta för att lugna en skräckslagen – och oskyldig – allmänhet. En allmänhet som behöver veta att krafttag görs för att skydda sig mot smittan, och den främmande andra. Bögen.

Alla bögar undersöks i jakten på aids. (s. 96)

Exempel 1 visar flera intertextuella medel som förekommer i berättandet i *Sjukdomen*. Som jag påpekade tidigare markeras referenser till andra texter ofta med typografiska medel som i exemplet ovan – både citattecken och versaler används. Citattecken används för att ange ett direkt citat från en annan litterär källa, medan versaler indikerar en texttyp som är typisk för en löpsedel. När det gäller löpsedlar används ofta versaler, det vill säga stora bokstäver, som ett sätt att maximera uppmärksamheten. Sådana referenser fångar läsarens uppmärksamhet och sticker ut ur texten. De har därför stor genomslagskraft i löpande text. Det är som om texterna ropar i fiktionens värld – det är värt att observera ordvalet ”skriker tidningen” – det här indikerar *personifikation* i texten. Författaren levandegör en skriftlig gestalt och lägger vikt på uttrycken.

Ett annat vanligt uttryckssätt i *Sjukdomen* är upprepning, som i det ovanstående citatet visar sig i satsen ”alla bögar undersöks i jakten på aids”. I den nedre referensen där segmentet upprepas är segmentet utan citattecken samt i gemener, vilket är värt att studera närmare. Gardells berättande använder upprepningar med jämna mellanrum som ett effektmedel. Som läsare tolkar jag att upprepningen här fungerar som en interaktion mellan två världar, eller snarare som en inverkan – först visas att segmentet kommer från en annan källa, inte från berättaren eller någon person. Texten tillskrivs därmed en intertextuell referens. Innehållet i segmentet skärskådas sedan och dess inverkan bedöms. Texten går från verklighet till fiktion, det vill säga berättelsens värld, personernas verklighet. Ett paradigmiskt textförhållande uppstår (se avsnitt 1.3).

Författaren använder de ovannämnda effektmedlen ständigt också i den löpande texten och skapar ett effektivt berättandesätt som påverkar hur läsaren tolkar texten. Författarens sätt att beskriva händelser är etablerat och igenkännligt. Genom att upprepa berättelseformer som förekommer i berättelsen kan läsningen effektiviseras – läsarens uppmärksamhet dras till ordval och upprepning som författaren använder för att förmedla sitt budskap till läsaren. Upprepning är också ett välkänt och frekvent förekommande retoriskt medel – i retoriken skulle detta kallas *dispositio* (Lagerholm 2008: 11). När läsaren inte ständigt matas med ny information och nytt språkligt material blir berättelsen mer effektiv och skiktad.

3.1.2 Lexikon och kontext

Författaren använder typografiska medel på många olika sätt i texten. Dessa är inte begränsade till citattecken, utan innefattar även användning av versaler, kursiv och radindelning. Det är därför lätt för läsaren att visuellt upptäcka de olika rösterna i texten. I textutdrag med upprepning använder författaren radindelning. Det segment som ska upprepas står kvar på egen rad. Dessa effekter påverkar läsrytmen – ett textsegment som står på egen rad läses som om under tystnad. Texten får betoning och slagkraft.

- (2) Det fanns skyldiga och oskyldiga smittade.
Det fanns smittade och smittspridare.
Aftonbladet intervjuade polismannen Hans Strindlund vid Norrmalmspolisens som ingick i en kampanj för att stänga bastuklubbar. Rubriken är entydig: "De som sprider aids är mördare".
De homosexuella som smittats var alltså inte offer.
De var mördare.
Man daltar inte med mördare, man pjoskar inte med dem. Man skyddar sig från dem. Och med allt rätt. --
De som sprider aids är mördare!
Inte minst i tidningar som Expressen och Dagens Nyheter, som båda nog anser sig vara liberala, drivs regelrätta kampanjer för hårdare tag mot riskgrupperna, inte minst "de homosexuella". (s. 94-96)

I exempel 2 upprepas många av Gardells finesser som författare. Redan vid första läsningen fångar citattecknen och indragningarna (inkl. radindelning) intresset. Användningen av kursiv stil i upprepningen ökar upprepningens effektivitet. Det kan konstateras att författaren först riktar läsarens uppmärksamhet mot det val han har gjort, vilket gör att ordvalet kan fungera. Ordet *mördare* förekommer i den upprepade meningen, vilket är ett mycket laddat ord med sina konnotationer. Det är uppenbart att Gardell vill understryka ordets styrka – en extern auktoritet (media som intervjuar en myndighet) stämplar en grupp människor som "mördare". Författaren klargör också att detta ordval inte är hans eget, utan att det är en annan, extern röst som har sagt det. Frågan om konflikt uppkommer. Den grupp som boken handlar om, homosexuella, hotas av en yttre kraft. En kraft som de står maktlösa inför. Ordvalet målar upp en hotfull bild av dem, och ordvalet och det selektiva berättandet gör gruppen till fiender som bör förintas. Genom ordval med starka konnotationer, typografiska val som påverkar läsarens lästrytm och införandet av en extern auktoritet i berättelsen understryker Gardell att den grupp som berättelsen handlar om är maktlösa inför det som hotar dem.

När det gäller den språkliga nivån kan man titta på språkets tempus. Det bör noteras att citatet ovan är i preteritum. Själva berättelsen i boken, där huvudpersonerna Rasmus och Benjamin agerar, berättas i presens. I exempel 2 kan det uppfattas som om Gardell själv tilltalar läsaren – som om upplevelsen var hans egen. Fiktionens värld splittras. I övergången från fiktion till verklighet kommenterar författaren inte längre i presens vad som händer i fiktionen medan det händer, utan berättaren rör sig i det förflutna – kommenterar och förklarar något som redan har hänt, eller rättare sagt, något som *faktiskt* har hänt. Emellanåt måste jag påpeka att Gardell själv har kommenterat (SVT Nyheter 2012; Norstedts 2013) att romansviten baserar sig på verkliga händelser och en anonymiserad version av händelser som verkligen har drabbat honom och hans närmaste. Samma skriftliga kommentarer ger författaren i själva romansviten, som jag har citerat i inledningen (se avsnitt 1). Oavsett om läsaren är medveten om detta, påverkas läsaren återigen av att tempuset ändras. Boken får en

autobiografisk dimension och utan att ha sett dessa artiklar eller nyhetsinslag som Gardell hänvisar till, blir man övertygad om att det som har hänt är sant.

Därtill ska jag betrakta den motsatsställning som äger rum i början av exempel 2. "Skyldiga" och "oskyldiga smittade" syftar på stark motsatsställning som Gardell använder flitigt i sina intertextuella referenser. Den här företeelsen är känd från retoriken, men man kan med fog påstå att det här yttrandet har en identitetsskapande och expressiv funktion. Gardell inför en dikotomisk indelning med att dela upp personerna i två skilda grupper. De homosexuella påpekas som "mördare" och "skyldiga": ord med starka konnotationer. Resten, de vanliga människorna runtom i samhället är däremot "oskyldiga" och "offer". En tydlig expressiv funktion uppstår.

Enligt principerna för den hermeneutiska metoden kan jag gå från närläsning på lexikal nivå till ett bredare sammanhang (Korhonen 2008: 29). I det stället i boken där citatet förekommer är gestalterna och berättelsens riktning redan etablerade för läsaren. De två grupperna som nämndes tidigare - homosexuella och samhället - är också etablerade i berättelsen. Det bör understrykas att det ifrågavarande citatet inte förekommer i fiktionen eller i personernas berättelse - citatet är inte någons tal eller replik, utan en samtidsbeskrivning av den period i vilken bokens berättelse utspelas. I dessa avsnitt bygger Gardell upp en bild av en tid då en minoritetsgrupp, homosexuella, framställdes som ett hot. Med dessa textstycken förstärker Gardell sitt budskap och den bild han vill förmedla till läsaren. Jag anser att dessa textavsnitt har två funktioner: de bidrar till bokens självbiografiska natur och ökar textens slagkraft. Därtill förstärker de den fiktiva berättelsens känslomässighet och fiktionens identitetsskapande funktion.

3.1.3 Berättarröst och identitet

Boken hänvisar också frekvent till bibeltexter: ett starkt tematiskt element i boken är en av huvudpersonernas, Benjamins, uppfostran till Jehovas vittne. Referenser till bibeltexter förekommer ofta inom personernas tal eller tänkande:

- (3) Benjamin älskar Ragnar. Han kan känna sitt hjärta slå.
Men för att behaga Gud måste vi också vara ärliga i vårt tal och i vår livsföring.
Aposteln Paulus uppmanade medkristna i brevet till Efesierna: "Tala sanning var och en av er med sin nästa."
Kanske är det därför Benjamin gör som han gör.
Kanske är det för att han vet att Paulus också skrev i Hebréerbrevet: "Vi önskar uppföra oss ärligt i allting."
Kanske skulle Benjamin inte kunna handla på något annat sätt än som han gör. (s. 107)

Till skillnad från andra referenser i boken förekommer bibeltext i exempel 3 inom Benjamins tänkande. Jag anser att författaren med sina bibelreferenser i personernas repliker eller tänkande inför autoritära moraluppfattningar bland personernas dynamik

och på så sätt skapar skönlitterär kontrast och dramaturgi. Man kan därför hävda att bibelreferenser har en identitetsskapande funktion. Fast berättaren är densamma, det vill säga *heterodiegetisk extradiegetisk* allvetande berättare, varierar berättande mellan personernas verksamhet och utanför denna berättelse. Heterodiegetisk berättare syftar på berättartekniken där berättaren inte deltar i händelser i berättelsen. Om berättaren har kännedom om gestalternas inre liv och vet vad som pågår i alla berättelser vid olika tidpunkter och på olika platser vid samma tidpunkt, kallas det extradiegetisk berättare. (Vetenskapstermbanken i Finland 13.11.2023.) Fenomenet handlar om *fokalisering*, förskjutningen av berättarperspektivet i berättandet av en berättelse (Hosiailuoma 2003: 250–251). I *Sjukdomen* används en allvetande berättare som skiftar mellan olika tidsskikt och händelser. Ibland berättar berättaren den egentliga berättelsen, det vill säga den kronologiska berättelsen om personerna och fiktionen, och ibland talar berättaren direkt till läsaren genom ett faktamässigt metabertättande – som i exempel 2 ovan. Det är också grundat att fråga om berättarens objektivitet – det finns all anledning att betrakta berättaren också som *intradiegetisk*, en berättare på inre nivå, som deltar i berättelsen som del av den extradiegetiska berättaren (Hosiailuoma 2003: 413). Detta kan åskådliggöras med personifikation som förekommer i texten. Meningen är att man inte kan exkludera berättaren, det vill säga Gardell, när man studerar textens effekt.

Det finns ytterligare en typ av intertextuella referenser i *Sjukdomen*, även om de kvantitativt sett är mindre frekventa än de typer som jag har redogjort för hittills. Det förekommer textsegment på ett främmande språk, mest på engelska i boken. Dessa textsegment delas in i två typer av uttryck: sångtexter eller *ekfrasis*. Termen syftar på företeelsen där en bild eller ett fysiskt verk verbaliseras i ett textverk (Vetenskapstermbanken i Finland 6.12.2023). I dessa referenser betonas inte referensobjektet särskilt starkt, utan referenserna kan vara mycket snabba i förhållande till kontexten:

(4) Bengt ser upprymd ut mot sightseeingbåten.

”Jag älskar det. Vi är en turistattraktion! Vi är den svenska synden!”

Båda vinkar mot turisterna, ropar på uppmärksamhet sjunger: ”Sing if you’re glad to be gay! Sing if you’re happy that way!” och skrattar. Hoppar upp och ner och skakar med sina penisar.

Det här är deras stenar, deras badplats, deras lilla erövrade plats av frihet på jorden.

Det här är deras liv. Deras ungdom, deras mod, deras livslust. – –
De skall aldrig bli gamla. De skall aldrig dö. (s. 235)

Exempel 4 ger ett utmärkt tillfälle för en närmare granskning av användningen av främmande språk. I början av närläsningen uppmärksammade jag det främmande språket - man skulle kunna hävda att detta är en *intratextuell anomali* enligt Riffaterres term (i Makkonen 1991:22; se avsnitt 2.1). Det sker en förändring i texten som inte förklaras av sammanhanget. Anomalin är egentligen inte typografisk: sångtexten föregås av en replik av personen, vilket också indikeras med citattecken som tal.

Språkväxlingen är därför i sig en anomali. Referensens språk och denotationer ger en självklar anledning till referensen: en homosexuell grupp som sjunger om sig själv och uppträder för förbipasserande turister. Min tolkning är att i sitt uppträdande vill de betona att de är annorlunda än de "normala". Gardell understryker återigen motsättningen och dikotomin, denna gång i en positiv konnotation, till skillnad från exempel 1 och 2.

Det är också värt att notera ordvalet och denotationen i slutet av exempel 4: "De skall aldrig dö." I detta skede av berättelsen är det uppenbart för läsaren att ett betydande antal av (huvud)personerna kommer att dö. Genom att ge denna positiva konnotation fördjupar Gardell kontrasten i textens drama – förlusten känns mer dramatisk för läsaren när gestalterna också är positivt uppbyggda. När man går hermeneutiskt djupare in i citatet ovan, märker man att Gardell erbjuder läsaren ett bredare perspektiv på detta intertextuella ögonblick. Han beskriver först situationen konkret genom att beskriva den fysiska miljö där rollpersonerna befinner sig: på en sten, på en badplats. Författaren fortsätter sedan med mer abstrakta ord och öppnar referensens symbolik för läsaren: det är rollpersonernas "livslust", "frihet". Detta kan betraktas i ljuset av teorin: Riffaterre (i Makkonen 1991: 23) hänvisar till den obligatoriska intertextualiteten, en referens där bristen på kontext förutsätter intertexten. Med dessa abstrakta beskrivningar och det sammanhang som omger referensen ger Gardell läsaren en kontext, där texten vägleder läsarens tolkning och uppfattning. Även i denna referens har Gardell en tydlig funktion: att bygga upp gestalternas identitet och berättelsen, att förstärka motsatsställning och att kontrastera.

Jag vill återkomma till den användning av media som förekommer frekvent i Gardells text. Lika tydligt som det i detta skede är att Gardell i stor utsträckning använder sig av media som maktmedel, lika tydligt är det att medlen är medvetna. Ordvalen i citaten är slagkraftiga och citaten är utvalda med ett medvetet fokus på ordvalet och deras betydelse. Jag vill också påminna om att denna studie inte är komparativ till sin natur, och därför återvänder jag inte till eventuella originaltexter för att kontrollera deras sanningsenlighet. Det finns dock anledning att anta att Gardells val av referenser är giltiga – detta är de skäl jag tar hänsyn till när jag diskuterar *paratexten*. Med paratext hänvisas till de textsegment utanför själva den fiktiva texten – de kan vara bland annat rubriker, intervjuer och förord (Heikkinen et al. 2012a: 103–104).

I flera intertextuella referenser till tidningar ger författaren exakt datum och ursprunglig källa:

- (5) Å ena sidan skriver Expressen som ett konstaterat faktum att "var femte aktiv homosexuell man är smittad" och en stort uppslagen artikel i DN illustreras av ryggtavlan på en anonym man och rubrikerna "Aids-epidemin fördubblas var sjätte månad i Sverige" –
Å andra sidan försöker läkare nå ut med beskedet om att aids inte smittas vid normala sociala kontakter och inte överförs via luften eller mat.
Men hur skall man kunna veta? Vem skall man lita på?
Forskare försäkrar i en intervju den 24 maj, att "inget visar att myggor kan

överföra AIDS". Ändå hade Expressen bara en vecka senare en förstasida med jätterubriken "MYGGOR KAN SPRIDA AIDS" och inne i tidningen bilden av en gigantisk mygga. (s.90)

Efter detta textsegment tar författaren upp flera exempel på motsvarande löpsedlar och nyhetsartiklar där hälsomyndigheter och epidemiologisk nyhetsinformation används eller missbrukas av media. När man granskar exempel 5 kan man fråga sig om författaren granskar den mediemässiga diskurskulturen med den noggrannhet som krävs för en vetenskaplig konvention eller sakprosatekst. Författaren ger perspektiv och jämför olika publikationers sätt att skriva. Det kan konstateras att de typografiska medlen för att indikera textsegment som intertextuella fortfarande finns kvar – citattecken och versaler används. Funktionen hos dessa referenser torde dock vara likartad än i de tidigare: att övertyga läsaren att författarens påståenden om epidemin och tidsperioden för händelserna är korrekta, samt bygga upp en berättelse som är trovärdig och tilltalande.

Slutligen vill jag ge en överblick över de paratexter som förekommer i *Sjukdomen*. Hurdan påverkan har författarens paratext? I *peritexten*, det vill säga paratext i slutet av boken, nämner författaren att han har "plöjt genom tusentals tidningsartiklar" och framhäver vissa. Författaren påpekar också att han har samarbetat med vissa utgivare eller publikationer som förekommer i boken. För att bedöma funktionen eller effekten av de intertextuella referenserna i verket som helhet, är det också nödvändigt att bedöma denna peritext. På grund av peritexten finns det all anledning att tro att referenserna till tidningar och nyhetsartiklar är sanna. "Äkthet" i fiktion är alltid något problematiskt och med tanke på genren behöver läsaren inte veta om de intertextuella referenserna är äkta. Med fog kan man hävda att läsaren påverkas av referenser till andra skrifter. Naturligtvis har författaren plockat ut de mest effektiva referenserna för den berättelse som ska visas i texten, men vikten av referenserna är verkligen övertygande. Det är som om man vill tro på författaren och identifiera sig med hans berättelse. När man bedömer intertextualiteten i referenserna och i verket som helhet kan man ifrågasätta om författaren kan tas bort från ekvationen. Läsaren måste utgå från att han själv har sett dessa rubriker med egna ögon och upplevt händelserna i boken. Peritexten förtjänar sin plats i slutet av boken och får läsaren att reflektera över vad hen just har läst.

4 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I denna avhandling har jag redogjort för intertextualitetens litterära funktion i Jonas Gardells roman *Torka aldrig tårar utan handskar 2: Sjukdomen*. Syftet med avhandlingen var att utreda hurdana funktioner intertextuella referenser har i boken. Utgångspunkten var att fokusera på de textutdrag där författaren visar en annan berättarröst i texten med hjälp av källhänvisningar och typografiska markörer eller där han med andra medel poängterar att det är fråga om explicit intertextualitet.

Boken innehåller olika typer av referenser till andra texter, särskilt tidningsartiklar, och dessa används för att förstärka berättelsen och bygga upp ett trovärdigt och engagerande narrativ. Genom citat och referenser till media skildras den tid då boken utspelar sig, det vill säga 1980-talet, och hur samhället reagerade på aids epidemin. Författaren använder typografiska medel som citattecken, versaler och radindelning för att markera och framhäva de intertextuella referenserna. Genom att använda olika språkliga och typografiska uttryckssätt skapas en mångfald av röster medan författaren poängterar det perspektiv läsaren ska omfatta i sin tolkning.

Intertextuella referenser innefattar också användningen av bibeltexter, vilket bidrar till att skapa kontraster och understryka den identitetsskapande funktion i berättelsen. Författaren använder även upprepning som ett effektivt stilistiskt medel för att förstärka det skiktade berättandet. Analysen visar att författarens användning av media som ett maktmedel är medvetet. Genom att hänvisa till exakta datum och källor för tidningsartiklar förstärks författarens trovärdighet och övertygelsen om de påståenden som görs i boken.

Utgående från min analys kan man konstatera att de intertextuella referenserna och intertextualiteten har tre huvudsakliga funktioner i Gardells verk *Sjukdomen*:

1. *Förstärkning av identitet och konflikt*: Genom att använda intertextuella referenser för att belysa konflikter och förstärka identiteten hos de skildrade grupperna, samhället kontra den homosexuella minoriteten, skapar

författaren en kraftfull och känslös dimension i berättelsen. Lexikaliska val bidrar till denna funktion.

2. *Trovärdighet och realism*: Att skapa en känsla av trovärdighet och realism genom exakta datum och källor bidrar starkt till läsarens tro på berättelsen. Detta är avgörande för att förankra läsaren i berättelsens historiska och sociala kontext.
3. *Engagemang av läsaren*: Användningen av stilistiska medel för att engagera läsaren, såsom versaler, citattecken och radindelning, är avgörande för att skapa en stark känslomässig och visuell effekt. Detta hjälper att fånga läsarens uppmärksamhet och göra berättelsen tilltalande.

När man bedömer tolkningen ur ett helhetsperspektiv är det dock värt att påpeka att det är fråga om en engångstolkning. Enligt Pöysä (2010: 340–341) är närläsning alltid öppen. Närläsningen uppnår alltså inte sitt mål, om det är författarens slutgiltiga uttolkning som är målet. Det är också väsentligt att kritisera gränsdragningen mellan granskning av intertextualitet och källforskning av biografisk natur: Hosiaisuoma (2003: 357) poängterar att intertextuell forskning kan likna komparativ forskning fastän de är två självständiga forskningsgrenar. Därför diskuterade jag också paratextens funktion. Även om avhandlingens syfte var att studera källtextens funktioner snarare än författarens intention, är det inte möjligt att exkludera författaren. Paratext bidrar till effektiviteten hos en text – läsaren är dock under påverkan av samma kod och effektmedel som författaren använder i fiktionen.

Jag har analyserat mitt källmaterial ur ett tvärvetenskapligt perspektiv, utifrån litteraturvetenskapliga och lingvistiska utgångspunkter. Denna typ av forskning ger alltid information som ligger i linje med forskarens fokus, och jag vill understryka att denna tolkning är en engångstolkning. Det är därför rimligt att diskutera förslag till framtida forskning. Olika diskurser kan hittas i de intertextuella referenserna och i författarens sätt att skapa och hantera identiteter. Jag skulle därför vilja föreslå att boken undersöks ur ett interdiskursivitetperspektiv snarare än intertextuellt (Orr 2003: 44–48). I detta sammanhang kan också de metodologiska och teoretiska valen i min forskning ifrågasättas. Forskning i intertextualitet har nämligen presenterats som en motreaktion till nykritikens uppfattning om det litterära verkets autonomi. Jag har emellertid undersökt mitt källverk som ett autonomt verk endast i dess eget sammanhang med hjälp av närläsning, en produkt av den nykritiska forskningsgrenen. Forskare hävdar att den bredare, öppna intertextualiteten, det vill säga hypertexten, borde studeras med andra receptionsmetoder (ibid.). Jag försvarar dock min uppfattning om litteraturvetenskapens tvärvetenskapliga natur – litteraturvetenskapen är aldrig autonom eller alltför metodologiskt begränsad. Litteraturvetenskapen lånar ”varhelst man kan låna” (Hosiaisuoma 2003: 426).

Vad gäller interdiskursiviteten, bör det också iakttas andra reaktioner *Torka aldrig tårar utan handskar* har väckt. Romansviten *Torka aldrig tårar utan handskar* var en enorm succé både i Sverige och globalt. Tv-serien med samma namn (Sveriges television 2012) som baserar sig på boktrilogin fick 1,2 miljoner tittare på premiäravsnittet. Gardell blev en av de mest hyllade författarna i modern svensk litteratur och serien framkallade mycket diskussion i media och bland allmänheten. Tv-serien hade också oväntade påverkningar – P3 Nyheter skrev att hiv-provtagning ökade med 62 procent i oktober 2012 jämfört med föregående månad på grund av tv-seriens påverkan (SVT Nyheter 13.11.2012). Om vi som forskarsamfund vill förstå Gardells plats i den svenska kulturkontexten i ett bredare perspektiv, och se romansviten i en större diskurs, finns det all anledning att studera den samhällsdebatt som TV-serien har väckt.

LITTERATUR

- Clayton, J. & Rothstein, E. 1991. *Influence and Intertextuality in Literary History*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Gardell, J. 2012. *Torka aldrig tårar utan handskar. 1. Kärleken*. Stockholm: Norstedts. Originalutgåva.
- Gardell, J. 2013. *Torka aldrig tårar utan handskar. 2. Sjukdomen*. Stockholm: Norstedts. Originalutgåva.
- Hakola, M. 2007. *Tekstien tanssi – Intertekstuaalisuuden kääntäminen Michael Kunzen musikaalilibretossa Tanz der Vampire*. Avhandling pro gradu i översättningsvetenskap vid Tammerfors universitet.
- Halén, A. 2015. *En etisk reflektiv studie över HIV-stigmats inverkan på patienten och vårdaren. En studie baserad på romantrilogin Torka aldrig tårar utan handskar av Jonas Gardell*. Examensarbete i vård. Helsingfors: Yrkeshögskolan Arcada.
- Heikkinen, V., Lauerma, P. & Tiililä, U. 2012a. Intertekstuaalisuus. I: Heikkinen, V. m.fl. (red.) 2012. *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 100–111.
- Heikkinen, V., Lauerma, P. & Tiililä, U. 2012b. Kolme näkökulmaa intertekstuaalisuusanalyysiin. I: Heikkinen, V. m.fl. (red.) 2012. *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus Oy. 255–270.
- Hivpoint 2022. *Prep – hivin ennaltaehkäisyväike*. <https://hivpoint.fi/prep-hivin-ennaltaehkaisylaake/> (Hämtad 26.1.2022.)
- Hivpoint 2023. *Kirjoitetaan hiv ja aids pienellä*. <https://hivpoint.fi/yleinen/kirjoitetaan-hiv-ja-aids-pienella/> (Hämtad 14.12.2023.)
- Hosiaisuusluoma, Y. 2003. *Kirjallisuuden sanakirja*. Juva: WSOY.
- Jonsson, O. 2020. *”Bögpesten.” En studie om den svenska AIDS-epidemin under 1980–1990-talet*. Lärdomsprov i historia. Kalmar Väjjo: Linnéuniversitetet.
- Korhonen, K. 2008. Kirjallisuudentutkimuksen alue. I Alanko-Kahiluoto, O. & Käkelä-Puumala, T. (red.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 11–39.
- Lagerholm, P. 2008. *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.

- Larsson, J. 2014. *Utanför eller innanför - vem bestämmer det? En studie av utanförskap i Jonas Gardells Torka aldrig tårar utan handskar och Marjaneh Bakhtiari's Kalla det vad fan du vill*. Examensarbete i lärarprogrammet. Högskolan Väst.
- Lemke, J. 2004. Intertextuality and Educational Research. I Shuart-Faris, N. & Bloome, D. (red.) 2004. *Uses of Intertextuality in Classroom and Educational Research*. Information Age Publishing Inc. 3–16.
- Makkonen, A. 1991. Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? I: Viikari, A. (red.) *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 9–30.
- Nordlund, A. 2013. *Varför litteraturvetenskap? En ämnesintroduktion för nya studenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Norstedts. 2013. *Torka aldrig tårar utan handskar: 2. Sjukdomen*.
<https://www.norstedts.se/bok/9789113044187/torka-aldrig-taarar-utan-handskar-2-sjukdomen> (Hämtad 14.11.2023.)
- Orr, M. 2003. *Intertextuality. Debates and Contexts*. Cambridge: Polity Press.
- Pöysä, J. 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. I: Pöysä, J., Järviluoma, H. & Vakimo, S. (red.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. 331–360.
- QX. 2012. *Ömheten mer än en pjäs om aids*.
<https://www.qx.se/noje/kultur/22581/omheten-mer-an-en-pjas-om-aids/>
 (Hämtad 24.1.2022.)
- Rapp, M. 2016. *Labyrinthus Scandinavia. En översikt av nordiska intertexter och deras funktioner i ett urval av Jorge Luis Borges prosa och poesi*. Examensarbete i litteraturvetenskap vid Uppsala Universitet.
- Smittskyddsinstitutet 2013. *Hiv i Sverige*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/405e646af1fa4db59ca83d54d4cdcb6d/hiv-i-sverige.pdf> (Hämtad 30.1.2022.)
- Solin, A. 2006. Genre ja intertekstuaalisuus. I: Mäntynen, A., Shore, S. & Solin, A. (red.) *Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 72 – 95.
- Språkbruk 2003. *HIV eller hiv?* <https://sprakbruk.fi/artiklar/hiv-eller-hiv/> (Hämtad 14.12.2023.)
- SVT Nyheter 2012. *”Att jag överlevde är bara en slump”*
<https://www.svt.se/kultur/bok/att-jag-overlevde-ar-bara-en-slump> (Hämtad 26.1.2022.)

- SVT Nyheter 2012. *Fler hiv-tester efter "Torka aldrig tårar"*.
<https://www.svt.se/kultur/film/fler-hiv-tester-efter-torka-aldrig-taarar>.
 (Hämtad 24.1.2022.)
- Stewen, R. 1991. Julia Kristeva & teksti. I: Viikari, A. (red.) *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 128–144.
- Tammi, P. 1991. Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Johdatusta Kiril Taranovskin analyysimetodiin. I: Viikari, A. (red.) *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 59–103.
- THL = Institutet för hälsa och välfärd 2019. *Uutta hivin ehkäisyssä. Hiv-altistusta edeltävä lääkehoito, prep*.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137989/URN_ISBN_978-952-343-321-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Hämtad 26.1.2022.)
- Thorsén, D. 2013. *Den svenska aidsepidemin: Ankomst, bemötande, innebörd*. Doktorsavhandling i historia. Uppsala: Uppsala universitet.
- Tuohisaari, A. 2015. *Intertekstuaalisuus ja sen funktiot Carlos Ruiz Zafónin teoksessa El juego del ángel – Enkelipeli*. Pro gradu -avhandling i litteratur. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Vetenskapstermbanken i Finland: *Kirjallisuudentutkimus: ekfrasis*.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:ekfrasis> (Hämtad 6.12.2023.)
- Vetenskapstermbanken i Finland: *Kirjallisuudentutkimus: kertoja*.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:kertoja> (Hämtad 13.11.2023.)
- Vetenskapstermbanken i Finland: *Semiotiikka: denotaatio*.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Semiotiikka:denotaatio> (Hämtad 26.11.2023.)
- Vulovic, J. 2013. *Narrativanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Vuorelma, J. 2021. Koronakriisi ja todellisuuden esittäminen. I: *Tieteessä tapahtuu* 4/2021, 3–10.
- Väliverronen, E. 2020. Koronakriisin julkaisutulva koettelee tieteen kestävyyttä. I *Tieteessä tapahtuu*, 5/2020. Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta. 40–43.
- Wigen, L. 2013. *Du ska inte leva, du ska dö! Framställningen av sjukdomen aids i Jonas Gardells roman Torka aldrig tårar utan handskar – 1. Kärleken (2012)*. Examensarbete i litteraturvetenskap vid Högskolan i Halmstad.

BILAGA

Bilaga 1: Figur 1: Löpsedel om "homosexsjukan". Aftonbladet den 19 april 1983. (I Thorsén 2013:46.)

AFTONBLADET

"Homosexsjukan" från USA här:

**35-ÅRING
AVLED I
GÖTEBORG**

Statligt företag
**TJUVLÄSER
PRIVATPOST**

**BENSIN-
SMÄLL**
till semestern

OBLIGATIONS-EXTRA

**VANN DU PÅ
75-ORNA?**

5000-kronorsvinsterna i Aftonbladet

TIPS LOTTO ÅBY-SERVICE

Föddes 19 april 1983